

Vihriälän työryhmän raportti: Strategialinjaukset koronamaailmasta selviytymiseen

Jaana Kurjenoja

Vesa Vihriälä, Bengt Holmström, Sixten Korkman ja Roope Uusitalo:
Talouspolitiikan strategia koronakriisissä.
Valtioneuvoston julkaisuja 2020:13

Suomi on kansainvälisten toimitusketjujen alkupäässä raaka-aineiden, investointitavaroiden ja tuotantovälineiden viejänä, mutta ilman kulluttajaa ei ole yhtäkään toimitusketjua. Pandemian romauttaessa yksityistä kulutusta ympäri maailmaa, myös Suomen työllisyys- ja talousnäkyvät heikkenevät. Nyt jos koskaan tarvitaan pitkän aikavälin talouspoliittista taustastrategiaa, jollainen Vihriälän työryhmän raportti nimenomaan on. Toivottavasti päätöksentekijät sitoutuvat raportin linjauksiin sekä kuluvalle että seuraavalla hallituskaudella.

Raportin yksi vahvuus on lyhyen ja pitkän aikavälin tarpeiden ja toimien erottelu selkeästi toisistaan sekä niiden jäsentely kolmeen vai-

heeseen: yritysten akuuttiin kriisiapuun kurssien välttämiseksi, yksityisen kulutuksen ja työllisyyden elvyttämiseen ja viimein kansantalouden sopeuttamiseen.

En lähde kattavasti arvioimaan kaikkia raportin linjauksia ja ehdotuksia. Keskityn yksityiskohtaisemmin vain pariin aiheeseen.

1. Yritystuet

Yhdeksi akuutin kriisivaiheen tueksi Vihriälän ryhmä ehdottaa suoraa, yleistä yritystukea, joka korvaisi tietyin ehdoin kiinteitä kustannuksia ja palkkakustannuksia ja kohtelisi kaikkia toi-

mialoja samoin. Tuen tarkoitus on auttaa yrityksiä kassakriisivaiheen yli, jotta konkurssi-, lomautus- ja irtisanomisaallot hyökkyisivät päälle matalampina. Tämän tyyppinen malli on toteutettu jo Tanskassa ja Norjassa.

Tuen suurin ongelma on, että se olisi pitänyt jo toteuttaa. Työryhmä itsekin tunnistaa kiireen, kun se jätti jo lähes kuukausi ennen raportin ilmestymistä toimeksiantajilleen ehdotuksen tukimallista. Minunkin on ollut vaikeaa hillitä turhautumistani, kun jo kriisin alkuvaiheissa Kaupan liitto on toimittanut tietoa niin Tanskan kuin Norjankin tukimalleista ja korostanut, etteivät Business Finlandin tai ELY-keskusten tuet, Finnveran takaukset tai arvonnäköverojen palautukset pelasta pientä palveluyritystä kassakriisiltä.

Kun Business Finlandin kehittämistukiin on jo leivottu kiinteitä kustannuksia korvaava prosenttiosuus, saadaan aikaan melkoinen sekasotku lanseeraamalla vielä yksi uusi tukimuoto. Tästäkin huolimatta – ja vaikkakin pahasti myöhässä – professoriryhmän ehdottama tuki tulee tarpeeseen. Nyt se vain pitäisi vihdoin toteuttaa (raportin liitteessä kuvatun Norjan mallin mukaisena).¹

Rohkenen tässä eri tukimuotojen hullunmyllyssä ehdottaa vielä yhtä mahdollista, mutta helposti automatisoitavaa mallia, joka tukisi ennen kaikkea työllisyyttä. Tuki kohdistuisi pelkästään työvoimakustannuksiin, jolloin Vihriälän ryhmän esittämästä mallista voisi tarpeen ja tilanteen mukaan poistaa palkka-

tuen osuuden kokonaan. Tämä ns. Restart-palkkatuki ohjautuisi jo lomauttaneille yrityksille, jotka sitoutuisivat lyhentämään tai lopettamaan lomautuksiaan. (Kaupan liitto ja Palta 2020.)

TE-hallinto pystyisi tekemään päätökset parissa päivässä, kun tuen myöntämisen kriteerit pystyttäisiin tarkistamaan ja tukea valvomaan suoraan tulorekisteristä. Tuki auttaisi yrityksiä varsinkin toiminnan uudelleen käynnistyessä. Se voisi sopia myös vähän suuremmille yrityksille, joiden tukemiseen sopivia malleja Vihriälän työryhmä ei esittänyt.

Työryhmää huolestaa, ettei Suomessa ole riittävästi keskisuuria yrityksiä, sillä niillä on usein potentiaalia kasvaa myös kansainvälisesti. Ryhmä haluaisikin, että keskisuurten teollisuusyritysten tukimallia pohtimaan perustettaisiin oma asiantuntijaryhmä. Ajatus on kannatettava, mutta painotus teollisuusyrityksiin voi pahimmillaan vahvistaa entisestään yksipuolista vientirakennettamme.

Suomessa on erinomaisia esimerkkejä digitalisaation myötä kasvavista ja kansainvälistyvistä kaupan yrityksistä, joilla on omintakeisia brändejä ja joiden liikevaihdosta merkittävä osa muodostuu ulkomailla.² Pienehköiltä kaupan yrityksiltä puuttuu usein osaamista toimintansa kehittämiseksi, ja tässä Business Finlandin verkkokauppaohjelmat ovat auttaneet. Juuri tällaista ohjelmallista tukea kaupan kansainvälistämiseksi tarvitaan lisää.

¹ Pian tämän kirjoituksen deadlineen jälkeen hallitus tietääkseni vihdoin päättää konkreettisesta kriisituesta.

² Esimerkkeinä Varusteleka, Musti ja Mirri, Dermoshop, Finnish Design Shop jne.

2. Verotus

Kriisitoimien jälkeen alkaa talouden elvyttäminen, kuten työryhmä toteaa. Jotta politiikkatoimet olisivat tehokkaita ja ajoitus oikea, ensi vuoden budjetin pitäisi olla selvästi elvyttävä. Työryhmän mielestä elvytystoimien pitää lyhyellä aikavälillä tukea kotimaista kysyntää ja tuotantoa ja pitkällä aikavälillä parantaa talouden suorituskykyä – tästä on helppo olla samaa mieltä.

Esimerkkeinä toimenpiteistä professorityöryhmä mainitsee muun muassa tieverkon perusparannukset, julkisten tilojen korjausrakentamisen, kaavoituksen joustavoittamisen ja erilaiset ”vihreän elvytyksen” toimet. Mielenkiintoista on, että yksityisen kulutuksen tukemiseksi työryhmä esittää myös arvonlisäverotuksen tilapäistä alentamista.

Mielestäni arvonlisäverotuksen yleistä kantaa pitäisikin alentaa heti vuoden 2021 alusta kolmeksi vuodeksi noin 20 prosenttiin. Yleinen kannan leikkaaminen tukisi kotimaista kysyntää laajasti partureista ravintoloiden alkoholimyyntiin, eikä kohdistu vain yksittäisiin aloihin. Mutta miksi juuri kolmeksi vuodeksi?

Päätäjät ja virkamiehet (ja ekonomistit) usein ajattelevat, että arvonlisäveroprosentin muutos on yrityksille samanlainen toimenpide kuin ekonomistien Exceleissä: muutetaan arvoa yhdessä solussa ja lukematon määrä laskelmia päivittyy automaattisesti. Näin ei valitettavasti ole.

Verokannan muutoksesta voi ainakin kaupan alan yritykselle aiheutua yrityksen koosta ja toiminnanohjausjärjestelmästä riippuen jopa satojen tuhansien eurojen kustannukset. Olen vuonna 2017 arvioinut kuvitteelliselle, pienehkölle erikoiskaupan ketjulle mahdollisesta arvonlisäverokannan muutoksesta koituvia hal-

linnollisia kustannuksia. Kun ketjulla on oma verkkokauppa, viisi kivijalkamyymälää sekä 20–30 työntekijää, kokonaiskustannukset nousisivat jopa 175 000 euroon³.

Kun nuo kustannukset ovat puhtaasti hallinnollisia eivätkä liity mitenkään liiketoiminnan kehittämiseen, ja muutokset jouduttaisiin tekemään määräajan jälkeen uudestaan, lienee kohtuullista, että alennus ehtisi oikeasti tukemaan muidenkin kuin järjestelmämyyjien myyntiä.

3. Luottamus ja rajoitteet

Työryhmän raportissa todetaan epidemian torjumiseksi asetettujen rajoitteiden purkamisen yhdeksi edellytykseksi toimivaa testauksen, jäljittämisen, eristämisen ja suojautumisen ketjua. Kohteliaiain sanakääntein julkista sektoria rohkaistaan syvempään yhteistyöhön yksityisten toimijoiden kanssa, jotta ketju myös toimisi.⁴ Varovaiset sanakäänteet ovat poliittista viisautta, mutta voi asian suoraankin sanoa: Mitä parempaa yhteistyötä torjunnan eri vaiheissa tehdään, sitä vähemmän vaurioin myös julkinen talous selviää.

³ Kustannukset sisälsivät muutostyöt kivijalan toiminnanohjausjärjestelmään (varasto, laskutus, palkanlaskenta, kirjanpito), verkkokaupan järjestelmämuutosten integroinnin kivijalkaan, muutosten jälkeiset testaukset sekä laputuksen, eli uusien hintalappujen manuaalisen asentamisen. Mitä enemmän kaupalla on toimintaa kivijalassa, sitä suurempi on laputuksen kustannus. Toiminnanohjausjärjestelmät ja eri toimintojen integrointi keskenään ovat kehittyneet kolmessa vuodessa, joten arvonlisäverokannan muutoksesta koituvat hallinnolliset kulut voivat nykyään olla alemmat.

⁴ EK:n Exit-työryhmä (29.4.2020) on esittänyt konkreettisia ehdotuksia niin julkiselle sektorille kuin yrityksillekin koronakriisin hoitamiseksi.

Rajoitteiden poistaminen ei auta, ellemmekä kuluttajat uskalla liikkua kodin ulkopuolella. Selkeät suunnitelmat ja tavoitteet ja niistä viestiminen lisäävät luottamusta. Tätä Vihriälän työryhmäkin peräänkuuluttaa – ja aiheesta. □

Kirjallisuus:

EK:n Exit-ryhmä (2020), Suunnitelma Suomen nostamiseksi COVID-19-kriisistä, Loppuraportti, https://ek.fi/wp-content/uploads/Exit_raportti-1.pdf (viitattu 12.5.2020).

Kaupan liitto ja Palta (2020), Restart-palkkatuki, <https://kauppa.fi/lataa/19986/> (viitattu 12.5.2020).